

## **Verginin Tarihi: Vergiler Nasıl Baş Belamız Oldu**

Vergi uzmanı Ozan Bingöl'e göre farklı düzenlemeler altında toplum 532 çeşit vergi ödemektedir. Orta Çağ'da bir kral bunu duysa kesinlikle buna inanamazdı. Kendisi, tebaasından senelik vergisini zor toplarken modern çağda bir çocuğun bakkaldan aldığı süte bile vergi verdiğini bilse muhtemelen kendi tebaasına bunu gösterip onları korkutarak vergilerini toplardı. Orta Çağ halkı bin defa şükrederek kralın mültezimlerine belki şarap da ikram ederdi.

Nedir bu vergi olayı? Kim, kimi, nasıl cebindeki parayı ödemeye ikna etti? Aslında vergi çok enteresan bir buluştur. Bugün vergi ödemeye nazlananlar belki de atalarının ödediği vergilerle kurulan toplumsal düzen sayesinde bugün vergi ödeyecek imkâna sahip olabilmektedir. Ama şu muhakkak ki vergi olmasa devlet dediğimiz aygıt bu derece büyümezdi. Belki de küçük feodal beylikler hala birbirleri arasında savaşıyor olabilirdi. Evet, Leviathan bir canavar ama vergi ile beslenen bir canavar.

### **Verginin Teorisi**

Verginin ortaya çıkışında belli başlı iki teori bulunmaktadır. Birincisi, istifade teorisi; buna göre vatandaşlar kamu hizmetlerinden yararlandığı için vergi ödemektedir. İkincisi, istifade teorisine karşı çıkan iktidar teorisidir; bu da vatandaşların devletin gücünün caydırıcılığı karşısında vergi ödemek zorunda olmasından dolayı vergi ödediklerini söylemektedir. Bu yazıda, teoriden çok tarihsel gelişime yer verilecektir. Ve bu tarihsel gelişim içinde verginin vatandaşlara nasıl bir baş belası olduğunu, siyasal sistemleri nasıl geliştirdiğini ve yıktığını göreceğiz.

### **Mısır'da Vergi ve Angarya**

Bilinen ilk vergi sistemi Milattan Önce 3000 ila 2800 yılları arasında Eski Mısır Krallığı'nın Birinci Hanedanı döneminde Eski Mısır'daydı. Vergilendirmenin en eski ve en yaygın biçimleri angarya olarak çalışma ve ondalık sistemdi. Angarya, diğer vergi türlerini ödeyemeyecek kadar fakir köylülerin devlet için zorunlu çalıştırılmasıydı. (Eski Mısır'da emek, vergi kelimesi ile eş anlamlıdır). Zamanın kayıtları, Firavun'un krallığı içinde iki yılda bir tur düzenleyerek halktan ondalık oranda vergi topladığını belgeliyordu. İlk dönem vergilendirme usulü İncil'de de anlatılmaktadır.

*“Fakat ürün geldiğinde, beşte birini Firavun'a verin. Kalan beşte dördü tarlalar için tohum ve yiyecek olarak; kendiniz ve ev halkınız ve çocuklarınız saklayabilirsiniz.”*

### **Roma Döneminde Mültezimler**

Roma Cumhuriyeti'nde uyruklardan, toplam mülklerinin değerinin yüzde biri ile yüzde üçü arasında vergi alınırdı. Ancak verginin tahsili son derece zor olduğu için hükümet her yıl açık arttırmaya çıkardı. Kazanan mültezimler (publicani olarak adlandırılırlar) vergi gelirlerini hükümete önceden öder ve ardından bireylerden vergileri toplarlardı. Bu plan, kamu için olduğu kadar hükümet için de kârlı bir girişim idiye de daha sonra İmparator Augustus tarafından doğrudan vergi sistemi ile değiştirildi; bundan sonra her eyalet, servet üzerinden yüzde bir vergi ve her yetişkin sabit bir oranda vergi ödemek zorunda kaldı. Bu, düzenli nüfus sayımını beraberinde getirdi ve vergi sistemini, servetten çok bireyin gelirini vergilendirmeye doğru kaydırıldı.

### **Kilise: Kutsal Vergi**

Avrupa'da Roma'nın dağılmasıyla birlikte, "ilahi" ve "dünyevi" güçleri ayırt etmek zorlaştı. Dinî kurumlar, siyasi kurumlarla rekabet ediyor ve onlara bazı durumlarda hükmedebiliyordu. Kilise, kendi gücünü güvence altına almak için kendi finansmanını sağlamaya ihtiyaç duydu. Kilisenin buna bulduğu çözüm, ahaliyi vergilendirmek oldu.

Artık Hristiyanlar için ondalık vergisi uygulanmaya başlandı. Hristiyanların ürettiklerinin onda biri, genellikle Kilise'ye aynı olarak ödeniyordu. Buna karşılık İslam'ın yayılmasında İslami vergi usulünün de bir rolü olduğu öne sürülebilir. Zira İslami vergilendirme usulü Hristiyanlığa göre daha ılımlıydı. İslam'da öşürden yarı yarıya daha ılımlı olan "yirmide bir" sistemi de uygulandı. Bu vergilerin Kuran'da, fakirlere yardım gibi belirli amaçlar için kullanılmasını gerektiren doğrudan referanslar vardı.

İnsanlar vergi ödeme fikrinden hiçbir zaman hoşlanmamışlardır. Bu, özellikle çoğu insanın vergilerin nasıl harcanması gerektiği konusunda çok az söz sahibi olduğu Orta Çağ'da da geçerliydi.

Orta Çağ'ın başlarında vergilendirme, toprağın mülkiyetine dayanıyordu. Ancak on üçüncü yüzyılda birçok insan topraktan çok ticaret yoluyla zenginleşti. Bu zengin tüccarların çok büyük toprakları olmadığından, krallar ticarete vergi koymaya başladılar. Örneğin, 1275'te Kral Edward, diğer ülkelere ihraç edilen her yün çuvalı başına belirli bir oranda bir vergi

koymuştur. Artık taşınır mallardan da vergi alınıyordu. İnsanların mülklerine vergi memurları değer biçiyordu ve vergi bu orana göre belirleniyordu. Daha sonra bunun bir yüzdesini (genellikle yaklaşık yüzde 10) krala ödemek zorunda kaldılar.

Bu vergiler genellikle halk içinde büyük bir infial uyandırıyordu. İnsanların bazen mülklerini gerçek değerinin altında göstermek için vergi memuruna rüşvet verdikleri de oluyordu. Bu şekilde, zenginler servetlerini daha az göstererek daha az vergi ödüyordu. Zenginler taşınırlarının vergisinden de şikâyetçiydi. Değeri 10 şilin altında olan malları için vergi ödenmesinin haksızlık olduğuna inanıyorlardı.

Bu dönemde toplanan vergilerin büyük çoğunluğunun askerî harcamalara gittiği bir gerçektir. Bu, savaşlar sırasında vergilerin sıklıkla arttırılması anlamına geliyordu. İnsanlar karşılığında bir koruma görüyorsa (örneğin, akıncılarından korunan çiftçiler veya yüklerini düşman gemilerinden koruyan tüccarlar gibi) bu vergileri ödemeye istekliydiler.

### **Orta Çağ'da Vergi Haraç Olarak Görülürdü**

Vergi ile ilgili şu anekdot oldukça ilgi çekicidir: Fransa Kralı Philippe August halefine yazığı vasiyetnamesinde, halefinin vergi toplamaktan kaçınmasını ister. Çünkü Philippe, hükümranlığı sırasında yapmak zorunda kaldığı savaşlardan ötürü sürekli halktan ve eşraftan vergi toplamak zorunda kalmasından ötürü sürekli isyanlarla karşı karşıyadı. On ikinci yüzyılda halka vergi vermenin şerefli ve onurlu bir iç olduğunu hiçbir şekilde anlatamazdınız. Halk, vergiyi kendisine kesilen haraçtan başka bir şey olarak görmezdi. Bu yüzden savaş yapmak için vergi toplamak zorunda kalan kralın başı beladaydı. Fakat vergi zamanla kanıksanacak ve doğal bir şey olarak kabul edilecektir.

### **Vergi: Modern Devletin ve Bürokrasinin Temeli**

Özellikle 100 Yıl Savaşları'yla vergi vermek artık sorgulanamaz hale geldi Düzenli vergi toplamayı başarabilen krallar ise düzenli ve güçlü bir orduya sahip oldu. Düzenli bir orduya sahip olan bu krallar, ticaret yollarının güvenliğini sağlayabilecek, ülke içinde tek bir kanun uygulanmasını sağlayacak ve daha düzenli ve sürekli vergi toplamayı süreç içinde başaracaktı. Bu da daha güçlü bir ordunun kurulması ve sınırları içerisinde bulunan diğer feodal lordların sonu anlamına da geliyordu. Bu da kralın kendi topraklarında tek yetkin ve etkin siyasi unsur olması anlamına gelecekti. Elias'ın modern devletin oluşumuna dair sunduğu bu teori modern devletin oluşumunu özetle vergi ve şiddet tekellerinin arasında oluşan karşılıklı besleme ile açıklamaktadır.

On sekizinci yüzyılda entelijansiya hükümetin varoluşsal amacını tartışmaya başlamıştı. Çünkü Sanayileşme ile yaşanan genişleme ve büyümenin üstesinden gelmek için siyasi ve ekonomik reformun yanı sıra vergi sisteminin düzenlenmesi çağrılarına yol açtı: Avrupa'da, eski çağlarda olduğu gibi, on sekizinci yüzyılda, savaşları finanse etmek için gelir vergisi getirildi. Yine de hükümdarların vergi mükelleflerinden acımasız talepleri bazen devrimlere yol açabilmiştir.

### **Savaş Eşittir Daha Çok Vergi**

Amerikan Bağımsızlık Savaşı gibi ayaklanmalar, sömürgecilerin vergi oranlarını belirlemekteki adaletsizliğinden dolayı tetiklendi. "Temsil yoksa vergilendirme de olamaz" mottosu İngiliz hükümetini kızdırdı. İngilizlere karşı yapılan Bağımsızlık Savaşı sonrasında vatandaşların katkısı da büyük oldu. Bundan dolayı ABD'deki yeni yönetim vatandaşları daha adil bir vergilendirme sistemi ile ödüllendirdi. Ayrıca daha adil bir vergilendirme sistemi, özgürlüklerin korunması için bir politika olarak tercih edildi. Özellikle, gelir vergisi uygulaması yoktu. Bu, iç savaşların neden olduğu borçları ödemek için verginin getirilmek zorunda kalındığı ABD İç Savaşı'na kadar sürdü. Bu aslında çok vergi ödemek istemeyen herkesin barışı savunması gerektiğini de gösteriyor.

1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında, Britanya'daki standart gelir vergisi oranı yüzde 6 idi; 1918'de savaşın sonunda yüzde 30'du. Savaş üretiminden yararlanan şirketlere Fazla Kazanç Vergisi uygulandı. Toplam vergi "alınışı", 1905'tekinden 17 kat daha fazlaydı. Bu durum, savaş sonrası konut ihtiyacı ve kamu hizmetlerini karşılamak gerekliliği ile daha da ağırlaştı. Devletin borçlanması arttı.

ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmesinden sonra, 1942 Gelir Yasası milyonlarca vatandaş gelir vergisine tabi tuttu ve yepyeni bir vergi ödeme kültürünün doğmasına yol açtı. Federal Hükümet, vergilendirmenin meşruiyetini sağlamak için topyekûn bir halkla ilişkiler kampanyası başlattı. Bu kampanyaya, Donald Duck'ın Mihver'i yenmek için vergilerin önemini anlatan Disney animasyon filmleri de dahildir. Halk, Şubat 1944'te ödedikleri gelir vergisi miktarının "adil" olup olmadığı sorulduğunda yüzde 90 "evet" yanıtını vermişti.

İkinci Dünya Savaşı'nı sonrasında "Batı" ile Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş, devasa askerî makinelerin çalışmaya devam etmesini sağladı ve "savunma", yeni devletlerin maliyesinde büyük bir yük olmaya devam etti.

Bu arada, kamu hizmetlerine olan talep de yeni vergilendirme biçimlerinin ortaya çıkmasına neden oldu. Zenginliği yeniden dağıtmak ve Batı'da kapitalizmin eşitsizliklerini ortadan kaldırmak için vergilendirmenin kullanılması, Soğuk Savaş'ta ideolojik bir silah haline geldi.

Soğuk Savaş sona ererken muzaffer serbest piyasa devletin küçülmesini, özelleştirme ve vergilerinin azaltılmasını talep etti. Şirketlerin küreselleşmesi, ulus devletlerin şirketlere en uygun vergi oranları sunmak için birbirleriyle rekabet etmesine neden oldu. Bu rekabet devletlerin vergi toplamalarını zorlaştırmaktadır. Diğer yandan devletin firmalara yaptığı teşvik, borçlandırma ve vergi indirimleri söz konusuysen vergi sermaye için artık bir sorun olmaktan çıkmaya başladı.

Bununla beraber askerî harcamalar devletler için hala önemli bir yük. Devlet harcamalarında güvenlik kalemlerinin çokça yer kaplaması, kutuplaşmış ve militarist milliyetçilikle görünmez kılınmaktadır. Devlet sermayeden alamadığı vergiyi artık sıradan vatandaştan almaktadır. Sonuç olarak dünyanın üzerinde uzlaştığı şu gerçek vardır: "sadece sıradan insanlar vergi öder."

**Muhammet Ali Yunus, "Verginin Tarihi: Vergiler Nasıl Baş Belamız Oldu?"**

<https://www.fikirtepediya.com/ekonomi/verginin-tarihi-vergiler-nasil-bas-belamiz-oldu/> (Yayın Tarihi: 10 Temmuz 2024).